

Museum Het Spinozahuis

Factsheet 'boeken en brieven'

Boeken van Spinoza:

Korte Verhandeling van God, de mensch en deszelvs welstand (1660)
Het originele manuscript is verloren gegaan. De Nederlandse vertaling is pas in de 19e eeuw ontdekt en gepubliceerd. Het bestaat uit twee delen:

- God en de Natuur: Spinoza beschrijft God als de immanente oorzaak van alles, wat betekent dat God en de natuur één en hetzelfde zijn. Alles wat bestaat, is een manifestatie van God.
- De Mens en zijn Welstand: Spinoza onderzoekt de aard van de mens en zijn plaats in de natuur. Hij stelt dat mensen onderhevig zijn aan verschillende emoties en passies, maar door rationeel inzicht kunnen ze hun leven verbeteren en geluk bereiken. Dit geluk komt voort uit de kennis en liefde voor God, wat gelijkstaat aan de liefde voor de natuur.

Het werk legt de basis voor Spinoza's latere, meer uitgebreide filosofische systeem zoals uiteengezet in zijn "Ethica".

Tractatus de Intellectus Emendatione (1662)

Spinoza begint met een persoonlijke reflectie op zijn zoektocht naar waarheid en beschrijft de methoden die hij gebruikt om vooroordelen en fouten in het denken te elimineren. Hij benadrukt het belang van methodisch denken en het zien van dingen in hun causale verbanden. Uiteindelijk stelt hij dat ware kennis alleen mogelijk is door het begrijpen van de afhankelijkheid van alle dingen en ideeën van een ultieme oorzaak, namelijk God.

Het werk blijft onvoltooid, maar het biedt een inzicht in Spinoza's vroege filosofische ontwikkeling en zijn streven naar een rationeel en systematisch begrip van de wereld.

Principia philosophiae cartesianae (1663)

Het boek herformuleert de filosofische principes van René Descartes met een eigen twist die zijn latere, meer onafhankelijke filosofische ideeën aankondigt. Het werk bestaat uit twee delen:

- Principia philosophiae cartesianae: Hierin presenteert Spinoza Descartes' filosofie in een strikte meetkundige vorm, met definities, axioma's, stellingen en bewijzen.
- Cogitata Metaphysica: Dit is een appendix waarin Spinoza Descartes' opvattingen over traditionele metafysische onderwerpen zoals essentie, bestaan, idee, potentie, noodzaak, contingentie, duur en tijd uitlegt, terwijl hij subtiel enkele van zijn eigen ideeën invoegt.

Het is het enige boek dat de naam van Spinoza op het titelblad vermeldt

Tractatus Theologico-Politicus 1670 (Theologisch politiek Traktaat)

Opera Postuma (nagelaten geschriften) 1677

gepubliceerd kort na zijn dood met daarin:

- *1675–76. Tractatus Politicus (Politiek tractaat), TP*
  In dit werk onderzoekt Spinoza de principes van politieke filosofie en biedt hij een systematische analyse van verschillende regeringsvormen. Hij bespreekt de aard van de staat, de rechten van de soeverein, en de relatie tussen vrijheid en macht. Spinoza onderscheidt drie hoofdvormen van regering: monarchie, aristocratie en democratie. Hij betoogt dat democratie de meest natuurlijke en stabiele regeringsvorm is, omdat het de macht verdeelt onder de burgers en hen in staat stelt deel te nemen aan het bestuur. Spinoza benadrukt het belang van wetten en instellingen die de vrijheid van de burgers beschermen en de stabiliteit van de staat waarborgen.
- *Ethica Ordine Geometrico Demonstrata (Ethica - Zedenleer) 1677*
- *Compendium grammatices linguae hebraeae (Samenvatting van de Hebreeuwse grammatica) 1677.*
  Spinoza benadert het Hebreeuws niet als een heilige taal, maar als een historische taal van een volk in een bepaalde periode. Hij probeert de grammaticale en logische structuur van het Hebreeuws te belichten door gebruik te maken van verschillende Joodse en Latijnse grammatica's uit de Middeleeuwen en de Renaissance.
- Brieven van en aan Spinoza

Briefwisseling Spinoza

Baruch Spinoza voerde een uitgebreide correspondentie met verschillende geleerden en vrienden. In totaal zijn er 88 brieven bewaard gebleven, waarvan 50 door Spinoza zelf geschreven en 38 door zijn correspondenten. De meeste brieven zijn in het Latijn geschreven, maar er zijn ook enkele in het Nederlands2. Belangrijke correspondenten:

- Henry Oldenburg: Spinoza correspondeerde veel met Oldenburg, de secretaris van de Royal Society in Londen. Hun correspondentie beslaat onderwerpen zoals de eigenschappen van God en wetenschappelijke ontdekkingen.
- Willem van Blijenbergh: Een Dordtse graanhandelaar en schrijver, met wie Spinoza discussieerde over de vrije wil en andere filosofische kwesties.
- Albert Burgh: Een franciscaan die Spinoza vanuit Rome schreef om zijn rationalistische opvattingen te bekritiseren.
- Simon Joosten de Vries: Een vriend en volgeling van Spinoza, die hem vragen stelde over zijn werk, met name de Ethica.
- Johannes Georgius Graevius: Een Utrechtse professor met wie Spinoza correspondeerde over verschillende filosofische onderwerpen.
- Gottfried Wilhelm Leibniz: Een beroemde filosoof en wiskundige, met wie Spinoza enkele brieven wisselde over metafysische en wetenschappelijke kwesties.

Voor een **compleet overzicht**

Voor een ander overzicht (incl. beschikbare facsimilé's) zie **hier**

Mooi voorbeeld van een brief over wetenschappelijke zaken is de brief nr VI van Spinoza aan Oldenburg waarin Spinoza commentaar geeft op een boek van Boyle.

Een facsimilé van de brief en een **vertaling daarvan uit de nagelaten geschriften** zijn beschikbaar.

De inleiding van de brief geeft een beeld van de hoofse wijze waarop Spinoza zijn correspondenten benaderde:

Zeste Brief.

Antwoort op de voorgaande. B.d.S. aan H. Oldenburg.

Aanteekeningen op het boek van Robert Boyle, inzonderheit daar van de Salpeter, van de Vloedigheit, en van de Vastigheit gehandelt word.

Myn Heer,

IK heb het boek van de zeer schrandere Boyle ontfangen, en het zelfde zo veel, als de tijt kon lijden, deurgeblaad. Ik bedank u ten hoogsten voor deze gift: want ik zie dat ik te voren, toen gy dit boek aan my belooft had, geen quade gissing heb gemaakt: te weten dat gy u met geen andere dingen, dan die van groot belang zijn, zoud bemoejen. Gy begeert ondertusschen, geleertste Heer, dat ik mijn gering oordeel van die dingen, de welken hy schrijft, aan u zal zenden; 't welk ik, volgens de kleinheit mijner gave, zal doen; te weten met enige dingen aan te tekenen, die my duister, of niet wel abetoogt schijnen. Ik heb, uit oorzaak mijner bezigheden, noch niet alles konnen deurlopen, en veel minder onderzoeken. Ontfang dan in deze volgende bladen die dingen, de welken ik omtrent het Salpeter aantekenenswaerdig gevonden heb.

Verboden boeken

Het Placaet van 25 juni 1678

Dit betreft het verbod van de Staten van Holland en West Friesland om de Opera Postuma te verhandelen, verkopen, drukken en te vertalen. **Hier** de oorspronkelijke tekst en de vertaling in modern Nederlands. Een citaat:

Wij hebben vastgesteld dat het genoemde boek vele profane, godslasterlijke en atheïstische stellingen bevat, waardoor niet alleen de eenvoudige lezer van de enige en ware weg naar de zaligheid kan wordt afgeleid, maar ook de leer van de menswording en de wederopstanding van Christus wordt ondermijnd en zo verscheidene, zeer essentiële artikels van het Algemeen Christelijk geloof.

Uit 'De Boekhandel van de wereld'. pag 20 (Andrew Pettegree & Arthur der Weduwen)

Dat is de crux van het verhaal wat de overheid de uitgevers ook In de weg mocht leggen degene die verboden materiaal aan de man brachten hadden zelden iets te vrezen. De opmerkelijkste bewijzen voor dit vrije handelsverkeer zijn te vinden in veilingcatalogi. .....Nog curieuzer is dat sommige catalogi zelfs een kleine sectie met libri prohibiti ofwel verboden boeken bevatten. Hier vinden we werken van Spinoza Hobbes en Pieter de la Court en zeer gepeperde politieke geschriften of werken van religieuze sekten zoals de socianen die ontoelaatbaar werden geacht.

Jonathan Israel Pag. 62- 64

Het klinkt misschien tegenstrijdig dat "verboden boeken" konden worden geadverteerd in catalogi van boekenveilingen, maar terwijl de autoriteiten verboden boeken van drukkers en boekhandels in beslag konden nemen, was het wettelijk onmogelijk om werken uit particuliere bibliotheken in beslag te nemen. Sommige *libri prohibiti* behoorden toe aan mannen van hoge rang. Zo had Constantijn Huygens, de secretaris van Willem III, de *TTP*, *Opera Posthuma* en de *Philosophia* van Meyer in zijn privécollectie. Bovendien konden exemplaren van zowel de grootste subcategorie, de Sociniaanse boeken, als, vanaf 1678, van de verboden werken van Spinoza, naar verluidt in het bezit worden gehouden voor weerlegging door theologen en andere academici, zodat boekveilingen van de jaren 1670 tot 1700 met "libri prohibiti" bijna altijd plaatsvonden in de universiteitsstad Leiden. In sommige catalogi staat dat dit deel van de veiling beperkt was tot gespecialiseerde kopers en daarna afzonderlijk in een privékamer zou worden gehouden. Toch vormden deze veilingcatalogi een voor de hand liggende weg om vroege radicale auteurs en titels van de Verlichting subtiel te adverteren bij een breder publiek.